

ศึกษาการปรับตัวของชุมชนในการประกอบพิธีทำบุญตามหลักฮีตสิบสอง

ของอำเภอแก้งสนามนาง จังหวัดนครราชสีมา

A Study of the Community's Adaptation in Performing a Merit-Making
Ceremony According to the Heat Twelve Principle of Kaeng Sanam Nang
District. Nakhon Ratchasima Province

พระครูศรีธรรมประยุต

Phrakhru Sri Thammaprayut

พูนศักดิ์ กมล

Poonsak kamol

กาญจนพงศ์ สุวรรณ

kanchanapong suwan

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chaiyaphum Buddhist College

E-mail: poonsakkamol@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 3 กุมภาพันธ์ 2566

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 30 ธันวาคม 2566

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 30 ธันวาคม 2566

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้ศึกษาการปรับตัวของชุมชนในการประกอบพิธีทำบุญตามหลักฮีตสิบสองของอำเภอแก้งสนามนาง จังหวัดนครราชสีมา โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ (1) เพื่อศึกษาหลักการประกอบพิธีทำบุญตามหลักฮีตสิบสอง (2) เพื่อศึกษาการปรับตัวในการประกอบพิธีตามฮีตสิบสองของอำเภอแก้งสนามนาง จังหวัดนครราชสีมา (3) เพื่อเสนอการปรับตัวในการประกอบพิธีทำบุญตามหลักฮีตสิบสองในสังคมปัจจุบันด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึก จากกลุ่มประชาชนอำเภอแก้งสนามนาง จำนวน 10 คน ผู้ทรงคุณวุฒิ อำเภอแก้งสนามนาง จำนวน 10 รูป/คน โดยใช้วิธีการเจาะจงตามประเด็นที่ต้องการศึกษาวิจัย จำนวน 20 คน

จากการศึกษาพบว่า การปรับตัวของชุมชนในการประกอบพิธีทำบุญตามหลักฮีตสิบสองของอำเภอแก้งสนามนาง ด้านการปรับตัวของชุมชนในการประกอบพิธีทำบุญ พบว่า ในเรื่องของการทำบุญตามประเพณีหลักปฏิบัติประจำเดือน คนในชุมชนมีความตื่นตัวในการปรับรูปแบบของการทำบุญเป็นอย่างดี เพราะเหตุปัจจัยมาจากการเปลี่ยนแปลงด้านของสมัยนิยม และโรคระบาด ด้วยเหตุนี้การประกอบพิธีทำบุญตามหลักฮีตสิบสองของอำเภอแก้งสนามนาง จึงต้องมีการปรับรูปแบบในการประกอบพิธี

การปรับตัวของชุมชนในการประกอบพิธีทำบุญตามหลักฮีตสิบสองของอำเภอแก่งสนามนาง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า สภาพการประกอบพิธีทำบุญตามหลักฮีตสิบสองที่มีมาแต่เดิมก็ยังคงเป็นการประกอบพิธีตามแบบเดิม แต่จะมีเพิ่มเติม คือ รูปแบบของการทำบุญในแต่ละเดือน ที่จะเน้นการประกอบให้ได้ประโยชน์มาก และสะดวก ประหยัด พิธีกรรมถูกต้องตามหลักฮีตสิบสอง

ดังนั้นการนำเสนอเกี่ยวกับการปรับตัวของชุมชนในการประกอบพิธีทำบุญตามหลักฮีตสิบสองของอำเภอแก่งสนามนาง จะต้องมีรูปแบบที่ทันสมัย และสร้างความเข้าใจให้กับเยาวชนเป็นอย่างดี จึงจะเป็นรูปแบบที่ดีและเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ดีและถูกต้อง ที่สำคัญชุมชนที่อยู่ร่วมกันมีความเห็นในเรื่องการปรับเปลี่ยนพิธีการทำบุญเป็นอย่างดี

คำสำคัญ : การปรับตัว, การประกอบพิธี, หลักฮีตสิบสอง

ABSTRACT

This thesis studies the adaptation of the community in making merit according to the principle of Heet twelve in Kaeng Sanam Nang District. Nakhon Ratchasima Province It has 3 objectives: (1) to study the principle of making merit according to the Heet Twelve (2) to study the adaptation of the ceremony according to the Heet Twelve in Kaeng Sanam Nang District. Nakhon Ratchasima Province. (3) To propose an adaptation for making merit ceremonies according to the principle of heat twelve in today's society. with in-depth interviews from the people of Kaeng Sanam Nang District, 10 people, experts Kaeng Sanam Nang District, 10 photographs/person, by using a specific method according to the issue to be researched, 20 people

The study found that The adaptation of the community in making merit according to the principle of heat twelve of Kaeng Sanam Nang District Regarding the adaptation of the community in performing the merit-making ceremony, it was found that in terms of making merit according to the traditions and practices of the month. People in the community are very alert in adjusting the form of making merit. Because of the factors from the changes in the aspects of fashion and the epidemic, therefore, the merit-making ceremony according to the principle of Heet Twelve of Kaeng Sanam Nang District Therefore, the form of the ceremony must be adjusted.

From the adaptation of the community in making merit according to the heat twelve principles of Kaeng Sanam Nang District Nakhon Ratchasima Province, it was found that the condition of the merit-making ceremony according to the principle of heat twelve that originally existed was still the traditional ceremony. But there will be an additional form of making merit each month. That will focus on the assembly to be very useful, convenient, economical. The ritual is correct according to the heat twelve principle.

Therefore, the presentation about the adaptation of the community in making merit according to the principle of heat twelve of Kaeng Sanam Nang District Must have a modern style and create a good understanding for the youth as well It will be a good form and a good and correct change. More importantly, the community that coexisted had good opinions on the modification of the merit-making ceremony.

Keywords: Adaptation, ceremony, heat twelve

1. บทนำ

ความเชื่อทางศาสนาเกิดการพัฒนาหลักของการอยู่ร่วมกันอย่างมีกฎมีเกณฑ์ พร้อมกับการร่วมกันคิด หลักจารีตประเพณี, วัฒนธรรม, ในการดำเนินตามแบบวิถีของตนเอง และกลุ่มชาติพันธุ์ของตน มนุษย์เป็น สิ่งมีชีวิตที่สามารถพัฒนาตนเองได้เป็นอย่างดี ด้วยเหตุนี้แล้วมนุษย์เองจึงสร้างกฎเกณฑ์ และระเบียบต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อขัดเกลาจิตใจของตนเองและชุมชนของตน และเป็นวิถีปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ซึ่งก็เป็นธรรมชาติ ของมนุษย์ที่ต้องการมีชีวิตที่ไม่เดือดร้อน และเป็นอยู่ด้วยความไม่ประมาทและมีความเคารพและกตัญญูต่อ บรรพบุรุษ มนุษย์จะทำดีหรือชั่ว จะอยู่อย่างมีความสุขหรืออยู่อย่างเป็นทุกข์ ขึ้นอยู่กับสภาพทางจิตหรือพลังงาน ทางจิต เพราะภาวะจิตในทางดีหรือไม่ดีนั้นจะเป็นตัวผลักดันให้เกิดพฤติกรรมดีหรือไม่ดีตาม ดังพุทธดำรัสที่ ตรัสว่า (ขุ.ธ. (ไทย) 25/1/23) ”ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐที่สุดสำเร็จแล้วแต่ใจ” วัฒนธรรมที่ หลากหลาย ทำให้เกิดหลักจารีตประเพณีที่มีเอกลักษณ์ ให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ของชุมชน

ชุมชนแต่ละชุมชนก็มีวิถีชีวิตที่หลากหลาย เช่น (ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม 2541: 161- 162.)การอาชีพ หรือการประกอบกิจกรรมซึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน หรือมีวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อหรือความสนใจ ร่วมกัน การหลอมรวมทางด้านความคิดและวิถีชีวิตก็เพื่อจะให้ชุมชนเกิดความสงบสุข และเป็นชุมชนที่รู้จัก การจัดการกับตนเอง เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ พร้อมกับเป็นชุมชนที่มีสันติภาพความสงบสุขในท้องถิ่น (สัญญา สัญญาวิวัฒน์ 2540 : 25) เพื่อสร้างความเข้มแข็งทางด้านความเชื่อและความกตัญญูผ่านรูปแบบ และ วัฒนธรรมพร้อมด้วยหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาเพราะเหตุนี้จารีตประเพณีที่ประชาชนชาวอีสานได้ ปฏิบัติสืบต่อกันมาในโอกาสต่างๆ ทั้งสิบสองเดือนในแต่ละปีนั้นล้วนเป็นประเพณีที่ส่งเสริมให้คนในชุมชน (พระมหาอภิสิทธิ์ วุฑฒิสโสโร วารสารสถาบันวิจัยพุทธธรรม ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (2021): มกราคม-มิถุนายน) ได้ ออกมาร่วมกิจกรรมพบปะสังสรรค์กัน เพื่อความสนุกสนานรื่นเริงและเพื่อความสามัคคีมีความ รักใคร่กัน ของคนในท้องถิ่นเป็นการสืบทอดสิ่งที่ตั้งตามประเพณีชาวอีสาน เรื่องสิบสองมีผู้สูงอายุหลายท่านกล่าว ไว้คล้ายๆ กันถึงแม้จะต่างบ้างก็เพียงเล็กน้อย ทั้งนี้เพราะครั้งโบราณด้านหนังสือยังไม่เจริญ อาศัยการบอกเล่า จดจำกันมาเป็นส่วนใหญ่ สิบสอง สมัยก่อนเป็นธรรมเนียมของคนล้านช้าง ซึ่งก็รวมเอาทั้งลาวและอีสานเข้า ด้วยกัน เข้าใจว่าแต่เดิมอาจจะถือว่าเป็นกฎหมายของชุมชนหรือเขาเรียกสมัยนี้ว่า (<http://ejournals.swu.ac.th/index.php/jica/article/viewFile/3238/4556> วารสารสถาบันวัฒนธรรมศิลปมหาวิทยาลัยศรี นครินทรวิโรฒ) “กฎสังคม” แต่ปัจจุบันไม่ได้พบว่าเป็นกฎหมาย แต่ยังมีการปฏิบัติกันอยู่ทั่วไปในอีสานจึง กล่าวได้ว่าวิถีชีวิตของคนอีสานได้มีการร่วมกันทำบุญตามความเชื่อพื้นฐานในเรื่องของศรัทธาใน

พระพุทธศาสนา และความเชื่อทางด้านสิ่งที่เหนือธรรมชาติ ภูตผี เทวอารักษ์ ผีบรรพบุรุษ โดยจะนำปัจจัยทางด้านวิถีชีวิต และสภาพแวดล้อมและสภาพอากาศของพื้นที่ ผสมผสานกันอย่างกลมกลืนจนเกิดเป็นปัจจัยต่างๆ ในการกำหนดกิจกรรมของการทำบุญที่จะมีขึ้นในแต่ละเดือน

วัฒนธรรมและประเพณี สังคมชาวอีสาน มีประเพณีประจำเดือน ที่เรียกว่า “ประเพณี ฮิตสิบสอง” ซึ่งเป็นคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา และผสมผสานกับคติความเชื่อ ในศาสนาพราหมณ์ และความเชื่อเรื่องแถน ได้แก่ (ปรีชา พิณทอง, 2535) ประเพณีการเข้ากรรม ประเพณีบุญคุณลาน ประเพณีบุญข้าวจี่ ประเพณีบุญเผาส ประเพณีบุญสงกรานต์ ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีบุญซำฮะ ประเพณีบุญเข้าพรรษา บุญข้าวประดับดิน ประเพณีบุญข้าวสาก ประเพณีบุญออกพรรษาชาวอีสานตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน จะให้ความสำคัญกับประเพณีฮิตสิบสองเป็นอย่างมาก เนื่องจากสังคมอีสานส่วนใหญ่ยังเป็นสังคมเกษตรกรรมฮิตบางฮิต จึงเป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ ของเกษตรกรรม เช่น (พระมหาประทีป อภิวิฑูโน วารสารปัญญาปณิธาน ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2564) บุญคุณลาน บุญเดือนบั้งไฟ บุญข้าวสาก ด้านความเชื่อ ความเชื่อคือการยอมรับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทำให้มนุษย์มี หลักยึดเหนี่ยวทางใจ เกิดความรู้สึกอุ่นใจว่ามีอำนาจพิเศษปกป้องคุ้มครองภัยให้กับตน ชาวอีสานมีความเชื่อเรื่องเวทมนต์ (อภิศักดิ์โสมนินทร์ , 2524) ความเชื่อเรื่องเทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อสถานที่สถิตของเทวดา ความเชื่อเรื่องผีसाง ยักษ์ ความเชื่อเรื่องการสวดพระปริตร ความเชื่อเรื่องตักบาตรเทโวโรหณะ ความเชื่อเรื่องการบูชาพระธาตุ ความเชื่อเหล่านี้มีพื้นฐานมาจากความเชื่อดั้งเดิม และความเชื่อในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีอิทธิพล ต่อวิถีชีวิตของชาวอีสานมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

อำเภอแก้งสนามนางจัดเป็นอำเภอหนึ่งที่มีประเพณีและวัฒนธรรมอันสืบเนื่องและเกี่ยวของกันกับฮิตสิบสองซึ่งก็กล่าวได้ว่ามีความสอดคล้องกันเป็นอย่างดี เพราะถึงอย่างไรการปฏิบัติที่มีความสืบเนื่องด้วยประเพณี และอำเภอแก้งสนามนางก็ยังมีประเพณีปฏิบัติกันเป็นประจำโดยจะเป็นที่เข้าใจของชุมชนและคนในพื้นที่เกี่ยวกับหลักฮิตสิบสอง โดยเชื่อมโยงเข้ากับหลักธรรมทางศาสนาในรูปแบบต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเป็นอยู่ของชุมชนบุคคล

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1 เพื่อศึกษาหลักการประกอบพิธีทำบุญตามหลักฮิตสิบสอง
- 2 เพื่อศึกษาสภาพการปรับตัวในการประกอบพิธีตามฮิตสิบสองของอำเภอแก้งสนามนาง จังหวัดนครราชสีมา
- 3 เพื่อเสนอการปรับตัวการประกอบพิธีทำบุญตามหลักฮิตสิบสองในสังคมปัจจุบัน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีรูปแบบการวิจัยเรื่องการปรับตัวของชุมชนในการประกอบพิธีทำบุญตามหลักฮิตสิบสองของอำเภอแก้งสนามนาง จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยได้มีการกำหนดระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการ

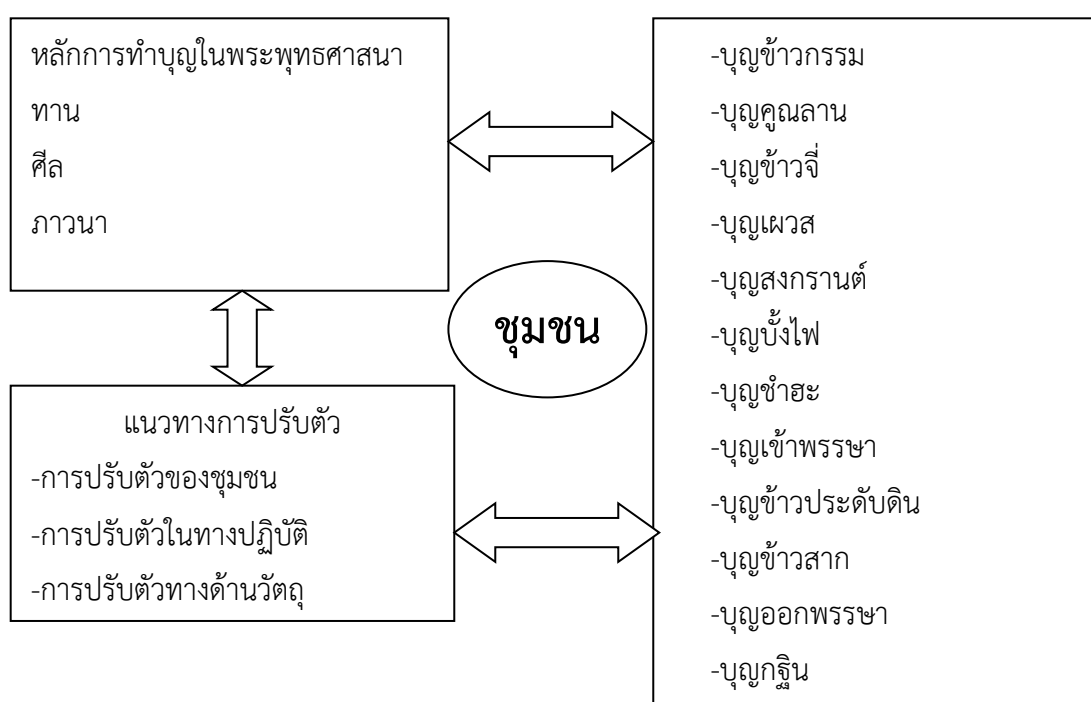
วิธีการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยมีแนวทางการศึกษาในการจัดเก็บข้อมูลอันประกอบด้วย

ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาเอกสาร (Documentary Research) ได้ศึกษาข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิ (Primary Source) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) เป็นการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎี และผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ศึกษาจากหนังสือ บทความในวารสาร เอกสารวิชาการ วิทยานิพนธ์ แผนพัฒนา และฐานข้อมูลที่เป็นแหล่งสืบค้นงานวิจัย (Data sources) เพื่อใช้ในการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขอบเขตด้านพื้นที่ สัมภาษณ์เพื่อหาข้อมูลที่ต้องการจากกลุ่มเจาะลึก (in-depth interview) เป็นข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพจากการเก็บจากข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) ที่จัดเก็บข้อมูลในการรวมข้อมูล และจากการสัมภาษณ์กลุ่มประชาชน ในอำเภอแก่งสนามนาง จังหวัดนครราชสีมาจำนวน 10 คน ผู้ทรงคุณวุฒิ และปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 10 รูป/คน โดยใช้วิธีการเจาะจงตามประเด็นที่ต้องการศึกษาวิจัย จำนวน 20 คน

พื้นที่ทำการวิจัยนั้น ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่การวิจัยไว้ที่ ในอำเภอแก่งสนามนาง จังหวัดนครราชสีมา

4. กรอบแนวคิดในการวิจัย

5. ผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการปรับตัวของชุมชนในการประกอบพิธีทำบุญตามหลักฮีตสิบสองสามารถอภิปรายลงได้ดังนี้

ชุมชนมีการจัดพิธีทำบุญตามหลักฮีตสิบสองเป็นประจำ เพราะถือว่าเป็นหลักปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นประเพณี แต่ก็มี การปรับตัวในเรื่องของการทำบุญที่หลากหลาย ประเพณีฮีตสิบสองของอำเภอแก่งสนามนาง

จังหวัดนครราชสีมา เป็นจาริตประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นเวลานาน ซึ่งอิทธิพลจะต้องปฏิบัติเหมือนกันเมื่อถึงคราววาระ และเดือนที่จะต้องประกอบพิธีกรรม ตามแต่ละแห่งแต่ละชุมชน จะต้องปฏิบัติเหมือนกัน ซึ่งมีทั้งหมด 12 ฮิตด้วยกัน หากแต่รูปแบบและพิธีการในการทำบุญในอำเภอแก้งสนามนาง ได้มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นอย่างดี เพื่อแสดงถึงความสามัคคีในเรื่องของหลักประเพณี และวัฒนธรรม ข

ในปัจจุบันด้วยเหตุการณ์ที่เปลี่ยนไปคนในชุมชนก็จะมีการ จัดทำบุญตามหลักฮิตสิบสองอยู่แล้ว แต่จะปรับเปลี่ยนให้เวลากระชับจาก สี่วันให้เหลืออยู่ สองวัน และสองวันให้เหลืออยู่หนึ่งวัน หรือหนึ่งวันเหลืออยู่ครึ่งวัน ก็ขึ้นอยู่กับปรับเปลี่ยนแต่ก็ยังคงในเรื่องของพิธีกรรมเป็นหลักสำคัญในการทำบุญตามประเพณีฮิตสิบสอง และจะต้องมีประโยชน์มากที่สุดให้เกิดต่อชุมชนในการจัดพิธีทำบุญตามหลักฮิตสิบสองของแต่ละเดือน และสิ่งสำคัญจะต้องมีพระสงฆ์เป็นผู้นำในการทำพิธีกรรมเสมอ และจะต้องมีการเสริมสร้างในการส่งต่อให้แก่เยาวชนรุ่นหลังเข้าใจในรูปแบบของการทำบุญตามหลักฮิตสิบสอง ด้วยหลักประโยชน์ ประหยัด เหมาะสม ทันสมัย ถูกใจและถูกต้อง

เดือนที่หนึ่งของทุกปี ที่พระภิกษุสงฆ์ต้องอยู่กรรมที่เรียกว่าการเข้ากรรมในพระภิกษุที่ต้องอาบัติสังฆาทิเสส และโยมเองก็ได้เข้าวัดรักษาศีลฟังธรรม ดังที่มีคำกล่าวว่า พอถึงเดือนเจียงมานั้น ให้เลี้ยงผีผด ผีหม้อ ผีฟ้า ผีแกน และนิมนต์ พระสงฆ์เจ้าเข้าปริวาสกรรม อาจเรียกได้อีกอย่างว่าบุญเข้ากรรม หรือ บุญเดือนอ้ายบุญเข้ากรรม คือบุญที่ทำขึ้นในเดือนอ้าย ซึ่งเป็นเดือนแรกของปีที่ชาวอีสาน จะต้องประกอบพิธีบุญกันจนเป็นประเพณีซึ่งอาจจะเป็นข้างขึ้นหรือข้างแรมก็ได้พิธีบุญนี้จะเกี่ยวกับ พระสงฆ์โดยตรงซึ่งความจริงน่าจะเป็นเรื่องของพระสงฆ์โดยเฉพาะ แต่มีความเชื่อกันว่าเมื่อทำบุญกับพระสงฆ์ที่ทำการพิธีนี้จะทำให้ได้อานิสงส์มาก

เดือนที่สองถึงเวลาวาดข้าวในการจัดกัณฑ์ข้าวมารวมกันแล้วก็นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์เพื่อให้เกิดเป็นสิริมงคล ดังกล่าวว่า พอถึงถึงฤดูเดือนยี่ให้นิมนต์พระสงฆ์เจ้ามาตั้งสูตรชัยมงคลเอาบุญคุณข้าวหรือเรียกว่า บุญคุณลาน หรือ บุญเดือนยี่ ความสำคัญและความหมาย บุญคุณลาน ถือเป็นประเพณีที่มีความสำคัญมากประเพณีหนึ่งของชาวอีสานเพราะเป็นบุญที่ ทำขึ้นเกี่ยวกับการแสดงออกถึงความเคารพบูชาในสิ่งที่ป็นปัจจัยยังชีพอันสำคัญของผู้คนคือข้าว เพราะความจริงของพิธีนี้ต้องการจะเน้นให้ผู้คนลูกหลานได้ทราบว่ข้าวแต่ละเม็ดจะมากองอยู่บน ลานนั้นมีความเป็นมาอยู่ยากลำบากเพียงใด

เดือนที่สามบุญข้าวจีโดยนำข้าวเหนียวมาปั้นแล้วก็ทาไขและโรยเกลือแล้วจีไฟให้สุกและมีการแจกทานด้วยข้าวจี ดังกล่าวว่า ถึงฤดูเดือน 3 เพี้ยมานั้น ให้ทำบุญข้าวจี (ช่วงนี้เพิ่มบุญมาฆบูชาเข้าด้วย) ตามความเข้าใจเรื่องบุญข้าวจี หรือ บุญเดือนสาม ข้าวจี คือ ข้าวเหนียวหนึ่งให้สุก แล้วนำมาปั้นเป็นก้อนโตประมาณเท่าไข่เป็ดขนาดใหญ่หรือ ผลมะตูมขนาดกลาง ปั้นให้แน่นแล้วทาเกลือให้ทั่วเสียบไม้ย่างไฟหรือจะย่างบนตะแกรงเหล็กก็ได้ ด้วยไฟถ่าน

เดือนที่สี่เป็นช่วงของการเทศน์พระเวสสันดรชาดกที่เป็นการแสดงถึงจริยวัตรของพระพุทธเจ้า ในคราวที่พระองค์เสวยชาติเป็นพระเวสสันดร ดังกล่าวว่า ถึงฤดูเดือน 4 ให้หาดอกไม้มาไหว้สักการบูชา แล้วทำบุญฟังธรรมเทศนามีบุญมหาเวสสันดรชาดก หรือเรียกว่าบุญเผวสหรือบุญมหาชาติ (บุญเดือนสี่) หรือพระเวส คือคนที่ 3 ทำเกี่ยวกับเรื่องราวของพระเวสสันดรนิมทนันทกันในวันใดวันหนึ่ง ของเดือนสี่ จึงเรียกบุญเผวส หรือบุญเดือนสี่ เป็นบุญที่มีการเทศน์มหาชาติหรือ พระเวสสันดรชาดก

เดือนที่ห้าถึงฤดูเดือน 5 สังขารปีใหม่มาขึ้น ให้นิมนต์พระสงฆ์เจ้าตั้งสูตรชัยมงคล รุ่งเช้าอันเป็นวันเนารวีให้พากันทำบุญให้ทานข้าวน้ำโภชนาหารแก่พระสงฆ์ผู้มีศีล แล้วขอสมมาคารวะพระพุทธรูปเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า และพ่อแม่ ถ้ำแก่และผัวแห่งตน หรือเรียกว่า บุญสงกรานต์

เดือนที่หกบุญบังไฟให้ทำพุทธานิเชก ฮตสรงพระพุทธรูปเจ้าแล้วเชิญพระพุทธรูปเจ้าประดิษฐานไว้แต่โบราณมาเคยนิยมทำบุญบวช แต่ทุกวันนี้ทำบุญวันวิสาขบูชา หรือเรียกว่าประเพณีท้องถิ่นมีการจัดบุญบังไฟ ปัจจุบันมีการจัดโรงทานให้กับผู้ที่มาชมบังไฟ

เดือนที่เจ็ดชำระ หรือสะสาง ปรับปรุงให้ดีขึ้น เช่นชำระพระไตรปิฎก พิจารณาตัดสิน เช่น ชำระความใช้ในคำว่า ชำระหนี้” หมายความว่าประเพณีหนึ่ง คือพอถึงเดือนเจ็ดให้พากันบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทพดามเหล็กดี หลักเมือง ให้ทำตามจารีตประเพณีเก่านิมนต์พระสงฆ์องค์เจ้ามาสวดมนต์ชำระเสนียด จัญไร ให้ทำอย่าละเลยหาไม่แล้วจะทำให้เกิดภัยพิบัติจัญไรแก่บ้านเมือง หากทำแล้วก็จะทำให้อยู่เย็นเป็นสุขปาน เมืองฟ้าสวรรค์

เดือนที่แปดพระสงฆ์เจ้าเข้าพรรษาคนในชุมชนก็จะมีการแห่เทียนเพื่อจะได้ถวายเทียนให้พระที่จำพรรษาได้จุดเทียนในการเรียนพระธรรม แต่สมัยนี้มีการเปลี่ยนเป็นการถวายหลอดไฟและถวายค่าไฟแก่วัดเพื่อวัดจะได้จ่ายค่าไป ดังคำกล่าวที่ว่า ให้นิมนต์พระสงฆ์เจ้าเข้าพรรษาแล้วป่าวประกาศญาติพี่น้องเอาผิงมาตีเทียนเล่มใหญ่ถวายแก่พระสงฆ์เจ้าแล้วถวายข้าวน้ำโภชนาหารฟังธรรมเทศนาตามศรัทธา ปัจจุบันมีรูปแบบที่หลากหลายในการถวายเช่นถวายหลอดไฟ ถวายปัจจัย เป็นต้น

เดือนที่เก้าเป็นการจัดทำห่อข้าวปลาอาหารและของคบเคี้ยวแล้วนำไปถวายทานตามจุดต่าง ๆ เช่นแขวนตามกิ่งไม้ในวัด เรียกว่าการทำบุญข้าวประดับดิน นิมนต์บุญข้าวประดับดินนิมนต์พระสงฆ์เจ้าตั้งสูตรชัยมงคล รุ่งเช้าจึงเอาข้าวประดับดินไปย่ำไว้ตามดินตามหญ้าอุทิศ ผากไปหาญาติพี่น้อง และเปรต ผี ทั้งหลายและถวายทานแก่พระสงฆ์เจ้า

เดือนที่สิบการเขียนชื่อพระภิกษุสงฆ์และสามเณรแล้วนิมนต์พระสงฆ์และสามเณรมาจับ จับได้เลขใดเจ้าของสลากก็ถวายพระสงฆ์และสามเณรรูปนั้น ดังกล่าวว่า ให้ทำบุญข้าวสากผากไปหาญาติพี่น้องและเทวดาอารักษ์ทั้งหลาย บุญข้าวสากเป็นบุญที่ทำเพื่ออุทิศให้แก่ผู้ตายหรือเปรต เป็นการทำบุญอุทิศให้เปรตอีกครั้งโดยมีเวลาห่างจากเวลาของบุญข้าวประดับดินเพียง 15 วัน

เดือนที่สิบเอ็ดเป็นการออกจากเขตจำพรรษาไปพักแรมที่อื่นได้หรือเรียกว่าบุญออกพรรษาวินเพ็ญมานั้นให้นิมนต์พระสงฆ์เจ้าออกพรรษาและทำการบายศรีพระภิกษุสามเณร ถวายข้าวน้ำโภชนาหาร และผ้าจ่าน้ำพรรษาแก่สงฆ์แล้วนิมนต์ท่านให้อยู่ต่อไปเพื่อจำพรรษาในปีหน้า

เดือนสิบสองในช่วงของการการทำบุญกฐิน กำหนดเวลาในการถวายเพียงหนึ่งเดือน คือตั้งแต่แรมหนึ่งค่ำเดือนสิบเอ็ด ถึงเพ็ญสิบสอง เพราะกำหนดให้ทำในเดือนสิบสอง ดังกล่าวว่า ให้พร้อมกันทำบุญกฐินถวายอัฐบริวารแก่พระสงฆ์เจ้า หรือเรียกว่าบุญกฐิน

สรุปพลวิเคราะห์การประกอบพิธีตามฮีตสิบสองของอำเภอแก้งสนามนาง จังหวัดนครราชสีมา จะเห็นได้ว่าผู้คนในชุมชนมีความคิดที่หลากหลายในเรื่องของการประกอบพิธีในการทำบุญตามประเพณีฮีตสิบสอง แต่จากการถอดบทสัมภาษณ์ จะเห็นได้ว่าการประกอบพิธีในการทำบุญตามกาลสมัยนั้น กลุ่มคนส่วนใหญ่มีความคิดว่า ในการประกอบพิธีการทำบุญของแต่ละเดือนนั้นจะต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบในการ

ทำบุญให้มีความสุขสบาย ไม่เสียเวลาแต่ต้องได้ประโยชน์ และไม่ทิ้งประเพณีเก่า ๆ ที่เป็นไปในเรื่องของความรู้สึกดีของการประกอบพิธีการทำบุญในแต่ละเดือนของอำเภอแก้งสนามนาง จังหวัดนครราชสีมา

6. สรุปองค์ความรู้

จากการวิจัยเรื่อง “ศึกษาการปรับตัวของชุมชนในการประกอบพิธีทำบุญตามหลักฮีตสิบสองของอำเภอแก้งสนามนาง จังหวัดนครราชสีมา” จากการศึกษาในประเด็นที่ได้รวบรวมดังนี้ จากงานวิจัยที่เกิดขึ้นจากการจัดพิธีทำบุญตามหลักฮีตสิบสองในรูปแบบต่าง ๆ ที่ปรากฏให้เห็นก็จะมีการจัดในรูปแบบต่าง ๆ เช่นในเรื่องของการประหยัดต่อเวลาในการทำบุญตามประเพณีที่เคยทำสืบทอดกันมาพร้อมกับมีการนำสิ่งใหม่เข้ามา มีบทบาทในเรื่องของการทำพิธีอย่างเช่นการทำบุญออนไลน์ มาผนวกกันกับรูปแบบดั้งเดิมที่มีการปฏิบัติกันมาอย่างยาวนานแต่ก็จะมีอยู่บ้างในเรื่องของพิธีกรรมที่เป็นสิ่งที่ละเอียด แต่สิ่งสำคัญในการจัดพิธีทำบุญ จะมีการกำหนดเวลาในการจัดกิจกรรมตามประเพณีตามหลักฮีตสิบสองอย่างชัดเจน และในยุคสมัยนี้ก็มีเหตุการณ์หลายอย่างที่ต้องมีความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนรูปแบบเพื่อให้หลักของประเพณีอยู่ได้ แต่ด้วยเหตุการณ์จะเป็นอย่างไรคนในชุมชนก็จะมี การจัดทำบุญตามหลักฮีตสิบสองอยู่แล้ว แต่จะปรับเปลี่ยนให้เวลากระชับจาก สี่วันให้เหลืออยู่ สองวัน และสองวันให้เหลืออยู่หนึ่งวัน หรือหนึ่งวันเหลืออยู่ครึ่งวัน ก็ขึ้นอยู่กับปรับเปลี่ยนแต่ก็ยังคงในเรื่องของพิธีกรรมเป็นหลักสำคัญในการทำบุญตามประเพณีฮีตสิบสอง และจะต้องมีประโยชน์มากที่สุดให้เกิดต่อชุมชนในการจัดพิธีทำบุญตามหลักฮีตสิบสองของแต่ละเดือน และสิ่งสำคัญจะต้องมีพระสงฆ์เป็นผู้นำในการทำพิธีกรรมเสมอ และจะต้องมีการเสริมสร้างในการส่งต่อให้แก่เยาวชนรุ่นหลังเข้าใจในรูปแบบของการทำบุญตามหลักฮีตสิบสอง ด้วยหลักประโยชน์ ประหยัด เหมาะสม ทันสมัย ถูกใจและถูกต้องจากประเด็นในการศึกษารูปแบบการทำบุญตามประเพณีฮีตสิบสองที่มีความเห็นว่าควรจะมีการเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงหรือคงเดิม แต่หากจะปรับปรุงก็ต้องมีการสร้างความเข้าใจกันในรูปแบบต่าง ๆ ที่ทันยุคทันสมัยไม่ว่าจะเป็นเรื่องพิธีกรรม และรูปแบบการทำบุญ และหลักคำสอนทางศาสนาด้วย เพราะถึงอย่างไรก็ต้องสืบทอดต่อรุ่นสู่รุ่นอยู่แล้ว ด้วยเหตุนี้ผู้นำชุมชนต้องสร้างความเข้าใจให้กับเยาวชนรุ่นหลังในเรื่องของความสำคัญของการทำบุญตามประเพณีฮีตสิบสองด้วยการเล็งเห็นว่าประเพณีฮีตสิบสองมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในด้านต่าง ๆ ของคนในชุมชนนั้น ๆ จึงเป็นสิ่งที่ต้องสร้างเสริมความเข้าใจในเรื่องของหลักในการดำเนินชีวิตให้อยู่ในครรลองคลองธรรมตามชุมชนของตนเอง คือ ด้านการค้าขาย ด้านการเกษตร ด้านการเป็นอยู่ ด้านการปกครองของผู้นำชุมชน ด้านศาสนาที่สร้างความเชื่อความศรัทธา ในเรื่องความกตัญญูตบเทวที่ต่อบรรพบุรุษ

ดังนั้นการทำบุญตามหลักประเพณีฮีตสิบสองจึงกล่าวได้ว่าการปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำบุญนั้นสามารถปรับเปลี่ยนได้ แต่ในเรื่องของพิธีกรรมนั้นบางอย่างถ้าเป็นเรื่องที่มีความรู้สึกที่ไม่ดีก็ไม่ควรเปลี่ยน แต่ถ้าหากสิ่งใดที่ชุมชนเห็นควรเปลี่ยนก็เปลี่ยนแต่ต้องให้อยู่ในรูปแบบดั้งเดิมเป็นสำคัญ

7. ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง “ศึกษาการปรับตัวของชุมชนในการประกอบพิธีทำบุญตามหลักฮีตสิบสองของอำเภอแก้งสนามนาง จังหวัดนครราชสีมา” มีข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป ดังต่อไปนี้

จากการศึกษาการปรับตัวของชุมชนในการประกอบพิธีทำบุญตามหลักฮีตสิบสองของอำเภอแก่งสนามนาง จังหวัดนครราชสีมา จากการที่ได้ศึกษาและลงพื้นที่เก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้เห็นถึงประเด็นในการประกอบพิธีทำบุญของอำเภอแก่งสนามนาง ดังนั้นเพื่อจะได้ศึกษาตามประเด็นต่าง คือ

1. ศึกษาการปรับตัวของชุมชนในการประกอบพิธีทำบุญในยุคสมัยปัจจุบัน
2. ศึกษาการปรับปรุงแบบการทำบุญในวันพระของแต่ละเดือน

บรรณานุกรม

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม. (2541). **ประชาสังคม : วรรณชนกคิดในสังคมไทย, สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2540). **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระมหาอภิสิทธิ์ วุฑฒิสโส (เจริญราช), พระครูสุธีศัมภีร์ญาณ, โสวิทย์ บำรุงภักดิ์, เกียรติศักดิ์ บังเพลิง. (2021). **การศึกษาวิเคราะห์คติความเชื่อในบุญพิธีของชาวอีสานที่สอดคล้องกับคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท**. วารสารสถาบันวิจัยพินิตธรรม, 8(1).
- พระมหาประทีป อภิวิฑฒโน. (2564). **การศึกษาวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมในคัมภีร์ธัมมปาฎฐกถาที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตชาวอีสาน**,วารสารปัญญาปณิธาน, 6(2).
- อภิศักดิ์โสอินทร์. (2524). <http://ejournals.swu.ac.th/index.php/jica/article/viewFile/3238/4556>
- วารสารสถาบันวัฒนธรรมศิลปมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.